PIA FORSSELL

Om nejderna, folklynnet och levnadssättet i Pielisjärvi

En förstudie till Runebergs uppsats om Saarijärvi

I BÖRJAN AV 1830-talet strävade Johan Ludvig Runeberg efter en akademisk karriär vid Kejserliga Alexanders Universitetet i Helsingfors. Han var oavlönad docent i romersk litteratur sedan 1830 och försörjde sin familj bland annat som redaktör för universitetsboktryckaren Frenckells tidning *Helsingfors Morgonblad* mellan 1832 och 1837. Tidningen utkom två gånger i veckan med ett fyrsidigt nummer. Här trycktes Runebergs kritiska artiklar om litteratur, i synnerhet den svenska, och några recensioner. Här ingick också uppsatsen ”Några ord om nejderna, folklynnet och lefnadssättet i Saarijärvi Socken” i juli 1832. Beskrivningen av naturen och folket har givit uppsatsen en ikonisk status i det finsknationella identitetsbygget och kraftigt bidragit till idealiseringen av Runeberg.

Min avsikt här är att belysa uppsatsens bakgrund med hjälp av ett brev från Runebergs studentkamrat och umgängesvän Theodor Mollin (1804–1876).[1] Tidigare forskning har förbisett brevet. Uppsatsen bygger visserligen på Runebergs minnen från tiden som informator i Saarijärvi 1824 och 1825, men utformningen, menar jag, är påverkad av brevet, skrivet i Pielisjärvi 1831. Jag redogör också summariskt för Mollins senare öden. De är motsatsen till 1800-talets etablerade nationella heroers och en påminnelse om de obemärkta tjänstemän och militärer som var verksamma i Finland och i Ryssland under 1800-talet. Mollin blev en av dem, men han hade i unga år hört till samma vänkrets som

1 Om Mollin och Runeberg, se Pia Forssell, ”Runeberg under tapeten”, *Historiska och litteraturhistoriska studier* 100, 2025, s. 275–281, https://doi.org/10.30667/hls.157161.

Runeberg, Nervander och Snellman. Det ställde vissa krav på både intellektuella och verbala utförsgåvor. Mollins utförliga brev visar att han hade god iakttagelseförmåga och att han formulerade sig väl. Brevet om Pielisjärvi återges här separat efter essän.[2]

Tidningarna i Finland var underkastade förhandscensur enligt en förordning från 1829. Det innebar att politik och kritisk granskning av samhällsproblem inte kunde tas upp i pressen. Skönlitterära bidrag ingick däremot ofta. *Helsingfors Morgonblad* vände sig till en akademisk läsekrets, det framgår redan av typografin.[3] Tidningen hade två spalter, precis som de andra bladen, men sattes med antikva i motsats till de andras frakturstil. Av de dikter som ingår i Runebergs andra diktsamling (1833) hade långt över hälften tryckts redan tidigare i *Helsingfors Morgonblad*. När hans intresse för tidningen svalnade blev de egna bidragen mera sällsynta. Elias Lönnrot medverkade i varje årgång med översatta finska runor och resebrev, och bland andra Fredrik Cygnæus med dikter.

Runeberg hade en traditionell uppfattning om de litterära genrernas inbördes rangordning. Det som gällde för honom var lyrisk dikt, episk dikt och dramatisk dikt. Berättande prosa, för att inte tala om nya journalistiska genrer, hörde inte riktigt hemma på hans litterära karta. Det märks i prosaberättelserna som Runeberg något år senare försökte sig på, också de i *Helsingfors Morgonblad*. Runebergs relativa

2 Brev från Theodor Mollin till J. L. Runeberg, Kondiovaara i Pjelis 2/8 1831, J. L. och Fredrika Runebergs arkiv (Borgåsamlingen) SLSA 1104.I.VI.1.125, Svenska litteratursällskapet i Finlands arkiv, Helsingfors.

3 Tidningen och Runebergs bidrag i den behandlas av alla levnadstecknare och forskare som studerat den perioden i hans författarskap. Artiklarna och recensionerna ingår i den av mig utgivna *Samlade skrifter av Johan Ludvig Runeberg VIII:2. Uppsatser och avhandlingar på svenska,* Helsingfors & Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland & Svenska Vitterhetssamfundet 2003 (uppsatsen om Saarijärvi: s. [31]–44). Se även *Samlade Skrifter av Johan Ludvig Runeberg XVII:2. Kommentar till Uppsatser och avhandlingar på svenska* av Pia Forssell, Helsingfors & Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland & Svenska Vitterhetssamfundet 2005. Notera i kommentardelen inledningen om *Helsingfors Morgonblad* (s. 19–26) och kommentaren till ”Några ord om nejderna, folklynnet och lefnadssättet i Saarijärvi Socken” (s. 70–71 och 80–87) samt där refererad litteratur. Både text- och kommentardelen är fritt tillgängliga i Litteraturbanken: https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb8901761-faksimil respektive https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb10132158-faksimil.

nedvärdering av annan litteratur än poesi framgår av både dispositionen och typografin i *Helsingfors Morgonblad*. Dikter placeras först på paraden och rubriceras med versaler. Rubrikerna till artiklar av olika slag är däremot satta med kursiv antikva, lika stor som brödtexten eller något större, beroende på rubrikens längd. Uppsatsen om Saarijärvi ingår i tre avsnitt, den 6, 13 och 16 juli 1832. Den 6 juli upptar Runebergs översättning av den romerske diktaren Tibullus andra elegi hela första och nästan hela andra sidan. Rubriken går över båda spalterna, medan Saarijärvi hukar nere till höger i andra spalten på sidan 2. Det andra avsnittet av uppsatsen upptar i stort sett all redaktionell text i det numret. Den 16 juli står dikten "Jägar-gossen" först och det sista avsnittet av uppsatsen om Saarijärvi börjar ett stycke in på första sidans andra spalt.

Runeberg var mest engagerad av litterär polemik 1832 och visade inget större intresse för sådana samhällsfrågor som det ändå hade gått att behandla inom de givna ramarna. Han försökte sig bara två gånger på den genre som lätt anakronistiskt kunde kallas för reportage. Det ena försöket är uppsatsen om Saarijärvi, det andra handlar om studenternas majkalas den 12 maj 1832, en föregångare till Florafesterna. Runeberg berättar här om studenternas gymnastiska övningar och om deras ovationer för vicekanslern Thesleff. Skildringen saknar inte panegyriska drag.[4]

* * *

Nu kommer vi till den andra huvudpersonen, Theodor Mollin, och vi får gå tillbaka i tiden till sommaren 1831. Mollin ledde då en lantmäteriförrättning i Pielisjärvi i östra Finland. Troligen hade arbetet inletts i början av juni; brevet till Runeberg är daterat den 2 augusti. Mollin säger sig fördriva en regnig dag med att berätta om bygden. Han tonar ner ambitionerna med att han inte gitter författa själv, utan låter de unga män som assisterade vid mätningarna diktera innehållet, vilket jag tolkar som att gruppen tillsammans kan ha kommit på vad de skulle berätta, men Mollin formulerade det. Brevet är ett impressionistiskt privatbrev med gott om upplysningar. Mollin

4 Reportaget ingick i *Helsingfors Morgonblad* den 18 maj 1832 under rubriken "Universitetsnyheter", se Runeberg, *Uppsatser och avhandlingar på svenska,* s. 386–388.

börjar till exempel med att hänvisa till en karta, för att Runeberg ska förstå hur ”högt” han befinner sig i ”vår ärliga Nord”, eller ”huru djupt hos de ägta Finnarne”. (I själva verket ligger Pielisjärvi i höjd med Nykarleby och Vasa.) Han beskriver landskapet: ändlösa skogar, höjder, små sjöar eller ”träsk”. Runeberg använder samma ord om insjöar och lyfter fram samma drag i landskapet: milsdjupa skogar och de påfallande höjdskillnaderna. Runeberg kan dessutom stödja sig på Mollins beskrivning när han i uppsatsen säger att Saarijärvi representerar de huvudsakliga förhållandena i det inre Finland. ”Hvad [Saarijärvi] är i smått, det tyckes det inre landet med få afvikelser vara i större skala.”[5]

Flera tidigare skildringar av finska förhållanden, från omkring 1740 framåt, noterade att jordbruket i Tavastland var ineffektivt och ålderdomligt och att de traditionella rökpörtena var osnygga (smutsiga) och små jämfört med pörtena i Savolax och Karelen. Bönderna ansågs fattiga, okunniga och oföretagsamma och höll envist fast vid det gamla. Finska Hushållningssällskapets sekreterare Carl Christian Böcker påpekade till exempel att Saarijärvi i fråga om odlingsmetoder och boskapsskötsel var den mest efterblivna socknen i länet.[6] Runeberg kände åtminstone till argumenten och polemiserar mot dem i uppsatsen om Saarijärvi, med avsikt att ge upprättelse åt det enkla folket. I motsats till Mollin som förmedlade spontana personliga intryck verkar Runeberg ha tyckt att offentligheten krävde en teoretisk legitimering av framställningen. Han anknyter till Montesquieus klimatlära och följer här historikern och filosofen Johan Jakob Tengströms omfattande artikel ”Om några hinder för Finlands Litteratur och Cultur” i tidskriften *Aura* 1817–1818.

5 Ibid., s. 34.

6 Kjell-Arne Brändström kommenterade *Elgskyttarne* för den vetenskapliga utgåvan av Runebergs verk. Han går omsorgsfullt igenom all äldre litteratur som behandlar jordbruk och andra näringar, byggnadsskick, folkliv, missväxter och program för förbättring i Finland i den omfattande artikeln ”Den inhemska bakgrunden till Runebergs folklivsskildring”, tryckt i *Historiska och litteraturhistoriska studier* 53, 1978. Uppgifter här om tidsförhållanden och synen på folket bygger på Brändströms artikel och på de äldre framställningar han refererar och citerar. Böckers rön refereras av Brändström på s. 27 och 28 i artikeln, hänvisning till Böckers ”Ekonomiska anteckningar om Wasa Län, gjorde under en resa derstädes år 1815” på s. 94.

Mollin berättar rakt på sak att han i nästan alla stugor har sett en kantele och ett björnspjut hänga på väggen, som symboler för ägarnas karaktär tänker han. Spjuten ser han inte i användning eftersom jakt på björn sker vintertid, och musiken är en besvikelse. Kantelespelarna uttrycker ”den mäst trånande och modlösa swårmodighet” och musiken saknar uttryck för ett högre (inre) liv. Runeberg uppehåller sig länge vid folkmusiken och konstaterar att kustens respektive inlandets sånger är väsensskilda, och därför visar de på olikheterna mellan trakterna och därmed mellan invånarna: ”som menskligheten är jordens spegel, så är äfven menniskan på skilda delar af jorden sina omgifningars spegel”.[7] Han fortsätter tankegången om sambandet mellan människan och hennes miljö:

> Till ett sinne, som är stämdt för den lugna, poetiskt religiösa betraktelsen, talar företrädesvis upplands bygden. Det lefnadsfriska, djerfva och tilltagsna lynnet skall troligen älska hafsstranden; och beräknaren, slöjdidkaren, hushållaren finna sig bäst på kuststräckans slättland.[8]

Runebergs avsikt att både skildra naturen i Saarijärvi och ge en positiv bild av folket leder till en återvändsgränd. Som Michel Ekman visar kolliderar Runebergs välvilliga syn på folket med hans fascination av naturen i Saarijärvi. Den starka, religiöst färgade upplevelsen av en orörd och storslagen inlandsnatur står i konflikt med de fattiga Saarijärviborna, utsatta och hjälplöst beroende av samma natur.[9]

Beskrivningen av det halvsvältande och vegeterande folket motverkar Runebergs syfte. Han inser det själv och klistrar då på ett par anekdoter som låter Saarijärvibor i en annan miljö än deras

7 Runeberg, *Uppsatser och avhandlingar på svenska,* s. 32–33.

8 Ibid., s. 33. Här återgår Runeberg, medvetet eller inte, på den antika läran om temperamenten: det flegmatiska, koleriska respektive melankoliska. Det är kanske inte fullt så långsökt som det verkar, militär- och socialhistorikern Kaarlo Wirilander framhåller att temperamentsläran fortfarande påverkade tänkesättet i ståndssamhället in på 1800-talet, inte bara i fråga om kroppsbyggnad och psyke utan också samhällsställning. Kaarlo Wirilander, *Herrskapsfolk. Ståndspersoner i Finland 1721–1870*, övers. Eva Stenius, Nordiska museets Handlingar 98, Stockholm: Nordiska museet 1982, s. 32–40.

9 Michel Ekman, *Kaos, ordning, kaos. Människan i naturen och naturen i människan hos J. L. Runeberg*, Helsingfors: Schildts 2004, s. 58–65.

ursprungliga visa både initiativ och aktivitet.[10] I hemsocknen är de alltså fångar i naturens grepp och måste bege sig till de landskapstyper Runeberg har avfärdat tidigare för att utveckla slumrande egenskaper. De här motsättningarna kan han varken hantera eller kommentera. Michel Ekman sammanfattar sin analys av uppsatsen så att Runeberg blir tvungen att med ”retoriska knep som pendling mellan värderande och objektiv beskrivning samt förtiganden göra våld på de faktiska omständigheter han skildrar”.[11]

Runeberg markerar att förekomsten av inhysingar och tiggare är problematisk för både samhället och individerna, men menar att orsaken är socknens ödemarker och att allmogen, alltså de besuttna bönderna, delar med sig av bostad och uppehälle av generositet och ett ädelt sinnelag. (Och inte för att svedjebruket tidvis gjorde bonden beroende av den extra arbetskraft som inhysingarna representerade. Han skjutsade inte heller tiggarna av ädelmod utan för att transportera dem till nästa gård i fattigroten.) Här hänvisar Runeberg till Stagnelius och Homeros för att hos de bildade läsarna väcka förståelse för tiggarna men det gör snarare avståndet till dem större.[12] I rökpörtet i Saarijärvi blir mänskorna staffagefigurer. Mollin upplever i stället Pielisjärviborna på nära håll och låter dem beskriva sig själva i ord som han lånar av en anonym folkskald.

Både Mollin och Runeberg ser på ortsborna utifrån och uppifrån. Mollin talar i brevet om sina ”Skogsmän” (ordet användes som synonym till ociviliserad eller primitiv), men litar på deras ”harmoniska anlag”. Anlag ska här förstås som utvecklingsmöjligheter. Båda två reagerar på bristen, hungern och nödbrödet. Mollin blev så tagen av

10 Runeberg, *Uppsatser och avhandlingar på svenska,* s. 40–42.

11 Ekman, *Kaos, ordning, kaos,* s. 65.

12 Runeberg, *Uppsatser och avhandlingar på svenska,* s. 36. Elias Lönnrot, som hade bättre förutsättningar att identifiera problemen, var rasande frustrerad över att allmogen över lag saknade kunskap om odlingsmetoder, dränering, hygien, skogsbruk samt skötsel av barn och husdjur när han som nybliven provinsialläkare i Kajana skrev till medicinaren Lars Isak Ahlstubbe 12/6 1833, se *Elias Lönnrots svenska skrifter II. Bref, anteckningar och reseskildringar,* utg. af Jenny af Forselles, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 1911, s. 137–144. Lönnrot bidrog till folkupplysningen med bland annat översättningen 1834 av Gustafva Schartaus *Wälmenta råd i miss-vextår* och *Suomalaisen talonpojan kotilääkäri* (1839, sv. Den finske bondens husläkare).

sina iakttagelser att han skulle skämmas om han beklagade sig för egen del, säger han i brevet. När Runeberg ser barkflikar på tork och frågar vad de ska användas till får han svaret att de blir bröd. Han skäms över sin aningslöshet. Men det hindrar honom inte från att under pågående höbärgning lägga märke till folkets ”matväskor” som hänger på ladans väggar och av nyfikenhet öppna flera av dem och undersöka innehållet.[13] För en läsare i dag är bristen på respekt fruktansvärt stötande, medan det med Runebergs oreflekterat trygga herrskapsperspektiv var en icke-fråga.[14] Mollin blir också upprörd av mjölbristen, ett tecken på hur starkt dominerande spannmål var i mathållningen. Sedan ger han en detaljerad beskrivning av hur barkbröd bakades i Pielisjärvi, hur det åts – med smör – och hur det smakade – lika gott som tårta tycker han.

Det är Mollins genomgående närvarande personliga synvinkel som jag menar att Runeberg märkte och försökte applicera på sina minnesbilder från Saarijärvi. Det gick så där. Runeberg kan inte avstå från att heroisera invånarna i Saarijärvi. Det säger mindre om dem och mera om den auktoritet som diktaren fick med tiden att uppsatsen accepterades och fick så stor betydelse.

Runeberg visar i uppsatsen på nöden i Saarijärvi även om han undviker att explicit problematisera fattigdomen. Däremot tar han senare upp liknande problem, i England. Han översätter nämligen ett resebrev av den tyske historikern Friedrich von Raumer 1836 för tryckning i *Helsingfors Morgonblad* under rubriken ”Fattigvården i England”.[15]

13 Runeberg, *Uppsatser och avhandlingar på svenska*, s. 38.

14 Ett belysande exempel på hur personer i de högre stånden upplevde folket som totalt annorlunda är Fredrika Runebergs reseanteckningar sommaren 1838. Hon menar, om de delar hon under början av resan har sett av Karelen, att de inte behagade henne alls. ”Intet tecken till skogar, idel torra ofruktbara slätter förstörda af svedjande, som här tycks ske utan all reson. […] Qvinfolken i synnerhet äro så fula der, att det är blott med en rysning man kan se dem. Mera lika apor än menniskor.” Senare, i Kexholm och nästan på hemväg frågar hon sig: ”Få nu se om ej folket blir vackrare der vi komma att färdas, jag tycker att jag redan igår såg många folkfatta ansikten, men hvad man sett för ett fult slägte i många nejder här, föga menniskolika.” Anteckningar från inspektionsresan i östra Finland 1838 i brev från Fredrika och J. L. Runeberg till Carolina Tengström, J. L. och Fredrika Runebergs arkiv (Borgåsamlingen) SLSA 1104.2.II.1.1, s. [7] och s. [10]. Med folkfatta avses beskaffade som folk.

15 Runeberg, *Uppsatser och avhandlingar,* s. [125]–138, i *Helsingfors Morgonblad* 12–23/9 1836.

Man frågar sig om Runeberg helt hade ändrat åsikt sedan 1832 eller var han egentligen stod i frågan, eftersom von Raumer anser att de kraftigt ökande kostnaderna för engelsk fattigvård beror på allmän ekonomisk ansvarslöshet och moralisk slapphet hos bidragstagarna. Det är diametralt motsatta åsikter jämfört med dem Runeberg uttrycker i uppsatsen om Saarijärvi.

Hur gick det sedan för Mollin?

I uppsatsen om Saarijärvi skildrade Runeberg folket, särskilt de obesuttna inhysingarna och tiggarna. Men hur såg det ut i ståndssamhället i Finland på 1820- och 1830-talen? Finland styrdes av ämbetsmän enligt svensk lagstiftning kompletterad med kejserliga förordningar. Jordbruket var landets dominerande näring, men det bedrevs ineffektivt och med föråldrade metoder. Industrin låg knappt i sin linda. Den militära banan var inte längre lika självklar för adelns söner som före 1809. Antalet tjänstemän växte däremot, på grund av att befolkningen ökade och för att centralförvaltningen i Stockholm behövde ersättas med institutioner i Finland.[16]

Zacharias Topelius hade länge fingret på tidens puls. Hans följetonger innehåller, vid sidan av hejdlösa intriger om spöken och bortbytta barn, både kulturhistoriska och socialhistoriska iakttagelser om bland annat lovande ungdomar som det går utför med. Topelius beskriver de förväntade karriärerna för unga män på 1830-talet: föräldrar utgick från att deras söner skulle kvalificera sig för statliga tjänster. Alternativen var kaftanen (präster och lärare), epåletten (officerare) eller den civila ståndkragen (ämbets- och tjänstemän inom förvaltningen).

> Ingen visdom ansågs tänkbar utom de fyra fakulteterna med deras små appendices af landtmätare och andre dii minores gentium [mindre, lägre stående gudar] – vid den tid, med ett ord, då den akademiska strömfåran delade sig i tvenne hufvudriktningar: den ecklesiastika med skolan och den juridiska med kameralen som bihang, medan här och

16 Wirilander, *Herrskapsfolk*, s. 105.

der en droppe stänkte åt medicinen och resten af flödet skummade vid stränderna, utan att så noga veta varthän.[17]

Finland var ett utpräglat ståndssamhälle med få möjligheter utanför den trånga studiegång som Topelius skisserar. De publicerade källor jag har använt: matriklar, biografica och uppgifter i pressen är summariska, men säger tillräckligt för att visa oss hur svår kampen för tillvaron kunde vara, inte bara i folkets djupa led utan också bland adel, präster och borgare. Runeberg, Snellman – båda söner till sjökaptener – och skräddarsonen Lönnrot var alla utfattiga studenter och försörjde sig som informatorer innan de blev framgångsrika, både professionellt och socialt. Runeberg var uppburen som skald, inte minst i Sverige, och förtjänade väl på sitt författarskap. Lönnrot och Snellman blev professorer. Snellman var senare senator och blev dessutom nobiliserad. Den jämnårige Mollin, vars utgångsläge inte verkade sämre än de andras, visar att social mobilitet också gick neråt.

Theodor Mollins far var kyrkoherde men dog redan 1810 när de tre sönerna var fjorton, sju respektive fem år. Den äldste, Johan Henrik, blev kyrkoherde som fadern. Mellansonen Jonas Gustaf blev student men valde militären och blev fältväbel innan han började studera lantmäteri, utan att avlägga examen. Han blev omyndigförklarad 1850 med äldste brodern som förmyndare.[18] Josef Theodor var yngst. Han blev student 1821, lantmäterielev 1827 och -auskultant 1829. Juridisk ämbetsexamen hade han avlagt 1828. Skiftesförrättningen i Pielisjärvi kan ha varit ett slags slutexamen.[19]

17 Zacharias Topelius, ”Vincent Vågbrytaren” (kapitel 1), *Noveller och kortprosa*, Anna Movall & Jörgen Scholz (utg.), ZTS VI, SSLS 849, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2020, https://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-8051-1608725105. Kameralen var en juridisk ämbetsexamen som gav behörighet till tjänster vid senatens ekonomidepartement, vid kansliet för finska ärenden i S:t Petersburg och som landssekreterare och landskamrerare. Se *Förvaltningshistorisk ordbok,* Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2016, https://fho.sls.fi/search?q=kameralexamen&svenskatiden=on&autonomatiden=on&year_from=&year_to= (hämtad 5/11 2025). Lantmätarna avlade också denna examen.

18 ”Officiela och legala kungörelser”, *Finlands Allmänna Tidning* (FAT) 17/2 1851. De tidningar som citeras här är tillgängliga i digitala samlingar som tillhör Nationalbiblioteket (Helsingfors), https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu?set_language=sv.

19 Upplysningarna om Mollin, hans far och bröder samt andra här nämnda studenter: Yrjö Kotivuori, *Studentmatrikeln 1640–1852*, Helsingfors: Helsingfors universitet

Mollin tycks ha legat sex år vid universitetet innan han sadlade om, vilket tyder på att de rent akademiska studierna inte hade gått så bra. Någon obeläst dumbom var han inte, eftersom han accepterades av lärdomsljusen Snellman och Nervander. Runebergs biograf Strömborg säger att Mollin var ”Runeberg mycket hängiven” och kallar honom ”exalterad”. Det exalterade draget blir belyst av J. J. Nervander. I ett brev till Fredrika Runeberg från Paris hösten 1833 berättar han i raljant ton hur han i fantasin umgås med vänner och bekanta från Helsingfors. Den yvige Cygnæus föreställer han sig på slagfältet vid Waterloo och med Mollin

> […] gjorde jag en fotresa från Darmstadt till Heidelberg och lät honom med ett par outtröttliga landtmätarben, som dock buro ett sensibelt hjerta, klättra så mycket han gitte bland ruinerna af de riddarslott, som höja sig öfver Die Bergstrasse. För min del blef jag ofta nog emellertid liggande i gröngräset och hade ej vidare olägenhet af hans romantiska promenader, än att det aldrig ville taga slut, när han nedkom till mig från en sådan, på de långa och patetiska beskrifningarna om hvad som händt och hvad han känt – ”i de ödsliga borgarnes grusade hvalf”.[20]

Mollin blev vicelantmätare i Åbo och Björneborgs län 1833 och gifte sig med Henriette Wallenius samma år. De fick en son året därpå och var då skrivna i S:t Karins, nära Åbo. Det framgår av Mollins brev till Runeberg 1831 och 1832 att han hade skulder. Hans ekonomi blev inte bättre när han fått sin examen, för vicelantmätarna var inte avlönade under den period det är fråga om, de fick ersättning för utförda förrättningar.[21] Osäkra inkomster var väl en anledning till att

2005, https://ylioppilasmatrikkeli.fi/henkilo.php?id=13479 (hämtad 25/4 2025); E.O. Vaajakallio (toim.), *Suomen maanmittarit 1628–1928*, Helsinki: Suomen maanmittariyhdistys 1929, s. 66; Axel Bergholm (toim.), *Sukukirja. Suomen aatelittomia sukuja*, Helsinki: Otava 1901, s. 1354 och 1355, tab. 37 och 41.

20 Citatet återges i J. E. Strömborg, *Biografiska anteckningar om Johan Ludvig Runeberg I–III. 1804–1837*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 1928, s. 128 och 150. Strömborg tillfogar: ”Teodor Mollin blev sedermera lantmätare och vistades större delen av sitt senare liv i Ryssland.”

21 K.W. Rauhala, ”Maanmittauslaitoksen järjestely ja maanmittaushallinto venäjänvallan aikana”, *Suomen maanmittauksen historia II osa. Venäjänvallan ja itsenäisyyden*

familjen flyttade till Kides (fi. Kitee), där Henriette Wallenius ägde en gård (farfadern, kronofogden Gabriel Wallenius hade varit en betydande jorddrott). Kides hör i dag till landskapet Norra Karelen. Själva gården låg i byn Matkaselkä där Gabriel Wallenius anlade en såg på 1790-talet. Byn befinner sig numera på ryska sidan av gränsen.

Familjen Mollins hemort framgår av anteckningar som Fredrika Runeberg gjorde under paret Runebergs resa i sydöstra Finland i juni 1838 när Runeberg, som då var lektor vid gymnasiet i Borgå, inspekterade elementarskolorna. Anteckningarna visar att hon är besviken över

> ett fel i uträkningen att vi på framvägen foro den väg som bar öfver Pungaharjuåsen, vi hade då bort ta en annan, nu skulle en annan återväg, förbi Mollins egendom och Ruskeala marmorbrott passat att taga, men den blef [ett] par mil längre, och så ville Runeberg gerna än en gång fara öfver åsen.[22]

Att Mollin förekommer i Fredrika Runebergs anteckningar från 1838 visar att han hörde till familjens vänkrets och inte bara var en av Runebergs otaliga manliga bekanta.

Paret Mollin skilde sig 1839 uppger källorna. Ett efterspel följde sommaren 1840 när Henriette Mollin anklagade exmaken i *Finlands Allmänna Tidning* för att i bedrägligt syfte ha förmått henne att ge honom rätt att ta lån mot inteckning i gården i Matkaselkä.[23]

Mollins känsloladdade genmäle är daterat den 28 juli 1840. Han antyder där att exhustruns avsikt har varit att skaka honom djupt. Han säger sig aldrig ha använt någon förbindelse i det av exhustrun uppgivna avseendet och att det ”endast på Laglig väg snart måste visa sig att jag blifvit misshandlad, och genom hvilka det egentligen skett”.[24]

---

aika, Porvoo: WSOY 1933, s. 51: ”Kustakin suorittamastaan tehtävästä varamaanmittarit saivat persoonallisen palkkion, mutta juoksevaa palkkiota ei heillä tietenkään ollut.” Framställningen är fokuserad på lantmäteriets organisation och administration, men sorgligt vag i fråga om löner. Om Mollins brev till Runeberg 1832, se Forssell, ”Runeberg under tapeten” s. 277.

22 Anteckningar från inspektionsresan i östra Finland 1838, SLSA 1104.2.II.1.1.

23 ”Diverse enskilda Kungörelser”, FAT 17, 20 och 22/7 1840.

24 ”Innehållet af den i N:ris 163, 165 och 167 af Finlands Allm. Tidning införda annonce”, FAT 20/8 1840. Ordet misshandlad används här i betydelsen smädad.

Förmodligen nådde exmakarna något slag av samförstånd för konflikten verkar inte ha lett till process.

Mollin sökte arbete i Ryssland och hans exhustru gifte om sig med en annan vicelantmätare, Carl Wilhelm Forss, 1841. Hon dog i barnsäng 1842 men tvillingarna hon födde överlevde. Deras far var tillförordnad lantmätare i olika län tills han efter 25 år blev länslantmätare i S:t Michels län 1866.[25]

Mollin återvände från Ryssland 1843, gissningsvis för att ta hand om sina moderlösa barn. Han var biträde till en lantmätare i Kuopio län och det är möjligt att de tre barnen och han bodde på gården i Matkaselkä. När barnen hade vuxit till sig flyttade han med dem till Ryssland, men före det sålde han eller försökte åtminstone sälja deras andel av den möderneärvda gården.

> Den tionde nästkommande April, kl. 12 på dagen, säljer underskrifven, å stället, till den mästbjudande, genom offenteligt upprop, Gaurola skatte hemman N:o 3, om 5/8:dels arvio rubels grundränta, beläget i Mattkaselko by, Kides socken, Karelens Nedre Härad och Kuopio Län, hvilket till hugade köpares underrättelse meddeles. Matkaselko den 19 Januarii 1847. Jos. Theod. Mollin. vice Landtmätare.[26]

I slutet av 1852 hörde Mollin av sig till Runeberg igen, men brevet har inte bevarats. Han hotades då av konkurs och det framgår att Runeberg, Cygnæus och Nervander i något skede hade gått i borgen för honom.[27] Kanske han undgick konkursen. Vanligen publicerade

25 Vaajakallio (toim.), *Suomen maanmittarit 1628–1928*, s. 73.

26 ”Auctions-Anslag”, FAT 29/1 och 1/2 1847. Kides hörde till Ryssland redan under 1700-talet och arviorubelränta är en skatt som infördes då och sedan kvarstod när Viborgs län återförenades med Finland 1811 (se uppslagsordet arvio i *Svenska Akademiens ordbok,* https://svenska.se/, hämtad 12/1 2026). Henriette Wallenius hade en dotter och två söner med Mollin, och i sitt andra äktenskap en dotter och en son. 5/8-delar motsvarar de Mollinska barnens andel av stället, söner ärvde fortfarande dubbel lott av fast egendom. – Stavningen i annonstexten tyder på att finska var ett främmande språk för sättaren och korrekturläsaren.

27 Runeberg bad i brev svågern Fredrik Tengström i Helsingfors kontakta Cygnæus och fråga om denne hade skuldsedeln. Tengström svarade barskt: ”Cygnæus är lika stor slarf som Du sjelf och har således inga papper och documenter att tillgå i förevarande fall.” Runeberg, *Samlade skrifter LX. Brev* utg. Paul Nyberg & Olav Panelius, Helsingfors & Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland &

tidningarna namnen på bankruttörer, men Mollin nämns inte i de sammanhangen. Annars gick 1850-talet hyfsat för Mollin. Han hade blivit äldre reservlantmätare och befordrades till titulärråd i S:t Petersburg.[28] Han gifte om sig i Pskov 1856, med Charlotta Amalia Stålhane av en finländsk officersätt. Hon bodde hos sin gifta bror i Pskov. Brodern hade tjänstgjort i ryska regementen och fick avsked med kaptens rang i trettioårsåldern. Han blev sedan ”ordningsman” i pskovska distriktet och småningom fredsdomare i Pskov med statsråds titel.[29]

Om Mollins dotter finns bara en notis, av sorgligaste slag:

> Att stabskaptenen och riddaren Carl Wilhelm Spoofs ömt älskade maka Elvina Sophia, född Mollin, stilla afled i guvernementsstaden Tamboff den 3 (15) april 1861, i sitt 23:dje åldersår, närmast sörjd och saknad af make, föräldrar och syskon, varder härmedelst aflägset boende anförvandter och vänner tillkännagifvet.[30]

Senare samma år inträffade vad som antagligen blev höjdpunkten i Mollins karriär. När Alexander II avskaffade livegenskapen i Ryssland och införde en del jordreformer behövdes en armé av lantmätare för att genomföra dem. Annonsen där Mollin söker assistenter infördes åtminstone tre gånger i *Finlands Allmänna Tidning* och även i *Helsingfors Tidningar:*

> För Landtmäteri-auskultanter och elever.
>
> Undertecknad, som har sig nådigst ombetrodd mätning, skifte och ekonomisk reglering wid den allernådigst fastställda fördelningen af frälsejorden emellan godsegarne och bönderne inom åtskilliga guvernementer uti Ryssland samt särskildt inom det Twerska, får

Svenska Vitterhetssamfundet 1970, s. 203 samt *Samlade skrifter XVIII. Kommentar till brev* av Olav Panelius, Helsingfors & Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland & Svenska Vitterhetssamfundet 1973, s. 116.

28 ”Befordrade till Titulär-Råd”, FAT 6/9 1850.

29 Alla uppgifter om ätten Stålhane efter Gustaf Elgenstierna (red.), *Den introducerade svenska adelns ättartavlor VIII. Stålarm–Voltemat*, Stockholm: Norstedts 1934 s. 35–36, tab. 29, 31, 32, 33 och 34.

30 ”Dödsfall”, FAT 10/6 1861. Dateringen: först enligt den lokala julianska och inom parentes enligt den gregorianska kalendern.

> tillkännagifwa, att jag nu genast eller åtminstone från början af nästkommande år 1862 behöfwer minst tjugu (20) biträden till utförande af sagde arbete, samt der jemte uppmana hugade Landtmäteriauskultanter och elever äfwensom Fogdeelever, som slutat sin kurs wid Landtbruksinstitutet, att så fort sig göra låter, jemte uppgift om ålder, kunskapsmått och tiden, inom hwilken den sökande kan infinna sig till tjenstgöring hos mig, angifwa sina löne- och öfriga wilkor uti bref, ställda till […] Kollegiiassessor Jos. Theod. Mollin.[31]

Fyra år senare återvände Mollin till Finland. Han sökte tjänsten som föreståndare för Otava jordbruksskola men utsågs inte. Tidningarna höll noga reda på herrskap som besökte utgivningsorten och ”hofrådet Mollin”, med eller utan maka besökte ibland Helsingfors. Paret Mollin bosatte sig i Kristina, antagligen tillsammans med fru Mollins syster och svåger, äldre kommissionslantmätaren Henrik Savenius. Mollin fortsatte som vicelantmätare, nu i Viborgs län. Att han hade samma underordnade ställning, också efter åren i Ryssland och det omfattande arbetet i Tver, tyder nog på att han inte gick i land med uppgiften där. Det blev inga briljanterade snusdosor eller andra nådevedermälen för Mollin. I stället blev han inblandad i civilmål, av allt att döma på grund av arbetet. Hovrätten i Viborg gav utslag på besvär 1870, och 1874 dom i ett mål ”emellan landtmäterieleven J. Tarhonen, å ena och hofrådet J.T. Mollin, på andra sidan, ömsom k[äran]de, och sv[aran]de”. Möjligen hade Mollin gått i pension då eftersom han tituleras hovråd och inte vicelantmätare. Två år senare, i september, fick ”förre landtmätaren, hofrådet Josef Theodor Mollin” avslag på en ansökan om ”understöd och tillökning i förut beviljade pensioner”. Det bekom honom inte längre, han hade avlidit i Kristina den 26 april 1876. Skulderna följde honom in i döden, hans borgenärer uppmanades att anmäla om sina fordringar i dödsboet till häradsrätten vid hösttinget i Kristina 1877.[32]

31 ”Enskilda notifikationer”, FAT 16, 21/8 och 4/9 1861.

32 ”Till föreståndare för Otava jordbruksskola”, FAT 15/5 1865; besök i Helsingfors, bland annat ”Anmälde resande”, FAT 2/6 1865; ”Af K. Wiborgs hofrätt utgifna utslag under april månad 1870”, FAT 10/5 1870; ”Af kejserlige Wiborgs hofrätt efter anslag utgifne domar under april månad år 1874”, FAT 12/5 1874; avslag på ansökan ”Officiela Afdelningen”, FAT 4/9 1876; ”Årsproklama, konkurs- och fordringsmål”, FAT 24, 26/10 1876.

Om Mollins äldste son vet de källor jag har haft tillgång till ingenting. Yngste sonen Alfred blev i augusti 1874 förordnad att undervisa i ryska vid lyceet i S:t Michel läsåret 1874–1875.[33] Mollins änka Charlotta Stålhane flyttade till Petersburg där hon avled 1881.[34]

Charlotta Stålhanes släktingar skingrades och försvann i turbulensen under ryska revolutionen och världskrigen. Vad som hände med Mollins söner vet vi inte. Och Mollin själv, hade han missat sina möjligheter i yrkeslivet eller fick han aldrig en rejäl chans? Hade han klarat sig bättre på en annan bana? Det var vanligt med skuldsatta studenter, men de som kom in på karriärvägarna Topelius skissade upp lyckades i allmänhet balansera sin ekonomi småningom. Men ett helt liv som skuldsatt och med osäkra arbetsförhållanden, hur tärande var inte det? Brevskrivaren Mollin gav sannolikt Runeberg en inspirerande aha-upplevelse med intrycken från Pielisjärvi, men orkade han själv vara öppen för intryck och hade han någon att dela dem med? De andra i vänkretsen omkring 1830, Runeberg, Snellman, Lönnrot, Cygnæus, fick snart en publik men Mollin försvann i mängden av lägre tjänstemän, både under åren i Ryssland och i Finland.

Brev från Theodor Mollin till Runeberg 1831

Brevet ingår i J.L. och Fredrika Runebergs arkiv SLSA 1104 och har signum SLSA 1104.1.VI.1.125. Det är skrivet på ett blad av formatet 24,6 × 42,4 cm som

33 ”Öfverstyrelsen för skolväsendet har den 18 innevarande augusti förordnat”, FAT 21/8 1874. Släktforskaren Märta Borgström meddelar att Alfred Mollin enligt icke verifierade uppgifter hade fru och ett barn 1882 (Märta Borgström, ”Kronofogden Gabriel Wallenius’ efterkommande under etthundrasjuttio år (1764–1934)”, *Suomen sukututkimusseuran vuosikirja = Genealogiska samfundets årsskrift* XXI, Helsingfors 1937, s. 197.

34 Hennes far hade deltagit i kriget 1808–1809 och var ett tag fången i Ryssland. Han fick något senare majors avsked. Hennes bror var alltså civiltjänsteman och gift med den ryska adelsdamen Maria Kulneff. Två sonsöner till dem blev agronomer. En annan sonson var kontrollör vid ryska riksbanken, han dog 1922. Hans fyra barn föddes mellan 1896 och 1906 (se hänvisning till Elgenstjerna i fotnot 29). En slumpmässigt vald adelskalender för 1953 upplyser att sonen Wasili, född 1900, var före detta löjtnant i rysk tjänst och bosatt i Frankrike. Ett tillägg meddelar: ”Beträffande i Ryssland försvunnen gren hänvisas till tidigare upplagor.” Det är inte en ovanlig upplysning i den eller motsvarande samtida kalendrar. *Finlands ridderskaps och adels kalender* 1953, utg. Torsten G. Aminoff, Helsingfors: Frenckellska tryckeri AB:s förlag 1952, s. 451.

vikts och bildar fyra sidor. Brevet har inte konserverats. Skriften, med brunt och delvis bleknat bläck, blir efter den första sidan mindre och tunnare och fyller alla sidor. Den avslutande hälsningen är skriven i den vänstra marginalen till fjärde sidan, vinkelrätt mot texten i övrigt. På brevets sista sida har Mollin gjort en teckning av en stockeld med inskrivna förklaringar till hur brasan är gjord och fungerar. Teckningen återges inom hakparentes med ord i brevtexten. Mollins förklaringar, också inom hakparentesen, är kursiverade.

Mollins stavning återges som sådan. Saknade diakritiska tecken och bokstäver som Mollin markerat med förlängningsstreck är kompletterade stillatigande. Förkortningar (utom fr. för från) är upplösta (gm återges g[eno]m). Understrukna ord återges kursiverade. Mollins tankstreck har, där det understöds av sammanhanget, tolkats som markering av nytt stycke och tankstrecket kompletteras här med radbyte och indrag. För att underlätta läsningen har jag på sju ställen lagt in nya stycken som markeras med tankstreck inom hakparentes [–]. Snedstreck (/) markerar sidbyte.

Svenska Akademiens ordbok har huvudsakligen använts för ordförklaringarna. Professor Pirkko Nuolijärvi tackas varmt för hjälpen med att tyda och översätta Mollins finska. Likaså tackar jag personalen vid Svenska litteratursällskapets arkiv för alert och vänlig assistans.

Kondiovaara i Pjelis d. 2 Aug. 1831

Bäste Bror!

Ditt bref af d. 8de Junii har jag först i dessa dagar bekommit – […][35] På följ[an]de sida vill jag meddela Dig en liten Statistik[36] öfver denna skogsbygd, hvaröfver väl en relation mindre torde intressera Dig; men som jag dock har enskild kallelse att afgifva, om ock endast för att denna regndag kunna trifvas, då jag nu blossande pipa på pipa ej har lust att ens sjelf skrifva följ[an]de snillefoster; hvilket derföre till största delen efter dictamen af ynglingarne[37] inraspas. – Missnöjd

35 Den text som här har uteslutits omfattar två tredjedelar av brevets första sida och behandlar Mollins svårigheter att få nya borgenärer för ett lån som han behövde förnya.

36 Statistik – här i betydelsen framställning av ett områdes invånare och näringar.

37 ynglingarne – lantmäterielever eller andra unga män som assisterade vid den pågående lantmäteriförrättningen i byn Kontiovaara.

trampande träget i min stuga vill jag söka att med vaken själ uppfatta åtminståne alla de sig här erbjudande medel mot den andliga döden, som man sannerligen här bör motarbeta. /

Mer än af något annat blir jag stärkt i belåtenhet med min ställning, genom förmodan att äfven Du på Din kant torde (med hänseende å Dina större behof af motsatsen frid) hafva dylika fiender att ~~bekämpa~~ besegra – Äfvensom jag genom anblicken å följ[an]de tafla hvartill utkasten så skärande påträngt sig i min föreställning, skulle svårligen[38] blygas öfver all enskild klagan.

På Hermelins Charta öfver Savolax och Karelen[39] kunde du se huru högt jag nu befinner mig i vår ärliga Nord, eller – huru djupt hos de ägta Finnarne. Wägen till mina Kondio- och Sikovaara Samfälligheter tas genom Pjelisjärvi Kyrkoby, där kärran måste qvarlemnas, och hvarifr. en 4. mils ridväg leder hit genom en Skog, hvarest under hela detta mellanrum[40] ej den ringaste uppodling föröker omvexlingarne af Svedjemarker, moar, sanka mossor och små träsk,[41] – och som härifrån vidare sträcker sig, flera mil åt alla håll till närmaste byar och hemman, emellan desamma i omedelbar gemenskap med Jordens nordliga ödemarker.

[–] Det som dessutom något förminskar den vilda enformigheten är passagen längsefter milslånga sandåsar, (öfverst jemt så breda att två fötter derpå parallelt kunna framgå) – samt Localens[42] täta variation medelst ständigt allt betydligare höider (här ”Waarat” kallade) som genom sina fruktbara svedjemarker, försona mig med sin ödslighet; Och derifrån jag igenom det Eviga Blå[43] tydligen[44] tycker mig se de väl ihågkomna Vännerna emellan Söder & Väster, och Deras förblifvande tro på ”Det Ädlas Seger”.[45]

38 svårligen – mycket, i hög grad.

39 Hermelins Charta öfver Savolax och Karelen – *Charta öfwer Sawolax och Karelens eller Kuopio höfdingedöme* utgifven af friherre S.G. Hermelin, författad af C.P. Hällström. Graverad af Fr. Akrel [Stockholm ca 1798].

40 mellanrum – avstånd.

41 träsk – sjöar.

42 Localens – platsens eller traktens.

43 det Eviga Blå – diktens värld, etern.

44 tydligen – tydligt.

45 ”Det Ädlas Seger” – Dikten ingår i Runebergs debutsamling som utkom 1830. Den är sannolikt författad 1828 och starkt påverkad av Tegnér.

– K[ära] W[änne]r! Skåden äfven Ni stundom hitåt rätt noga, och I skolen säkert se huru jag här, på min eljest för luftsprång böjda klippare,[46] sträcker mig i stigböglarne och styr honom mot det kära hållet, dit den bortskridande Solen tecknar vägen så ljus och rät; – men min Brunte stackare har ej Pegasi vingar; Och – – förbryter jag mig endast med en ögonblicklig tår mot pligten, att villigt se mig bunden vid min bestämmelse och i förvandtskap[47] med Edra bemödanden blott genom mina önskningar.

[–] Folket i dessa Skogsbyar är likasom öfverallt i Pielis, fromt, snyggt[48] och ojämnförligt vakrare än i någon annan af mig besökt Socken; men hemsökta de två sednaste åren af svår missväxt, äro de nu så utblottade å spannmål, att Bark och Mossa utgör det rådande brödämnet:[49] på sina ställen till den grad, att under en veckas tid en kappa[50] mjöl fördelas å / 6 personer(?!) – I allt det kokheta watten, som till hela bakningen åtgår, uppblandas först det lilla mjölförrådet, som sötmas under det wattnet swalnar, – deri uppblandas vidare så mycket barck, att stadig deg fås; de mycket tunnbakade Kakorne inläggas därefter för 16 timmar i en till hälften afkyld ugn – Och ärhålles sålunda ett nödbröd, som är mycket mört, och, förtärdt med färskt smör smakar det mig lika väl som tortor, – äfvensom jag vid begge jemt lika snart torde ledsna. För att ej i fortsättning med dessa tortor nödgas pröfva mina matsmältnings krafter, har jag warit tvungen att för wårt enskildta behof köpa spannmål från Krono Magazinet, hvaraf jag har utbytt en del mot sofvel.

[–] Oaktadt denna deras fattigdom, medför Landtmäteriet här endast obetydlig tunga[51] för ~~arbetet~~ individuerne emedan wåra arfvoden, enl[igt] gammal förening,[52] erlägges af hela Socken gemensamt. I dessa samfälligheter, angränsande från en sida till Rapola i Ryssland och från en annat till Ilomantz Socken, ser man nästan i hvarje koja en *kantele* (~~Finnarnas urgamla Citra~~) och en *Kondiokejkeri*

46 klippare – häst.
47 förvandtskap – samhörighet.
48 snyggt – renligt.
49 rådande brödämnet – dominerande ingrediensen i brödet.
50 kappa – kappe, rymdmått om ca 4,6 liter.
51 tunga – kostnad.
52 förening – överenskommelse.

(björnspjut) hängande å väggen. Gerna wille jag förklara dessa Instrumenter för Sinnebilder i Syskona förening, å deras ägares Caractère. Emedlertid uttryckes nu af Spelarene å den förra endast den mäst tråndande och modlösa swårmodighet; och är här i själfva *Kondiowaara* sällan tillfälle att sommartiden begagna den sednare. Lika litet har jag ännu råkat möta någon Ren-hjord, fastän mina linier[53] öfverkorsat deras till träsken ledande wälupptrampade wägar.

[–] Ehuru Kantele, därpå vanligen endast Imprompte stycken exeqveras, – nu här saknar de fastän dolda, dock hos mången bland wår allmoge märkbara ut[t]rycken af det högre lifvet, har jag dock förtroende till mina Skogsmäns harmoniska anlag. – En här Circulerande Runa, däri det fruktbara året 1827 besjunges, öfvertygade mig därom på ett bewekande[54] sätt. – "Menniskorne nu" (lyder det där) "*louhistakin hiistäväiset*",[55] (en å allmänningen åverkande bakestugu-byggare[56] tyckes neml[igen] wara Författaren) – "delade då sitt rena rågbröd; solen hade högre glans än den "*Sauhupilvessä punainen*, *Kangaallakin kukkat kaswo*; *Käki keviämbin huokajli. Jouto mjehet häjtä joivat tyttönin tupahan toin, huonoin lintu Luojast laulo*"[57] = = = "Och Gud själf vandrade ännu om sena hösten såsom en väldig Gubbe med warm andedrägt öfver Svedjemarkerne." – Af denna sång, tycker jag mig kunna sluta, att Poeten wore här nära till hands, så snart tryggghet om bergning[58] lämnar tanken något Spelrum; och den vanligen kränkta[59] / Känslan någon möjlighet till hänryckning.

[–] Från den enda bredbeslagna[60] sidan af de vidlyftige rökugnarne[61] i deras bonings stugor, går en liten utbyggnad (Kolpihld[62]) bestämd till

53 linier – linjer, här i anslutning till lantmäteriförrättningen.
54 bewekande – rörande.
55 louhistakin hiistäväiset – fritt tolkat: också de som odlade bland stenarna.
56 en å allmänningen åverkande bakestugu-byggare – en backstugusittare bosatt på byns oskiftade, gemensamt ägda mark. Ordet åverkande förefaller här betyda verksam, utan negativ innebörd.
57 Sauhupilvessä punainen, Kangaallakin kukkat kaswo […] huonoin lintu Luojast laulo – [den] röde i rökmolnet, Till och med mon blommade; Göken suckade mindre djupt, Inhysingarna [eller:] Tiggarna drack bröllop, tog en flicka till stugan, den ynkligaste fågeln besjöng Skaparen.
58 bergning – försörjning.
59 kränkta – bedrövade.
60 bredbeslagna – med bräder beklädda.
61 rökugnarne – eldstäder som saknar skorsten.
62 Kolpihld – kolpihta, det ryska lånordet kolpitsa: lave eller brits.

lägerställe för de gamla och för frusna resande. Under locket af denna Soffa förer en trappa till Källaren, der en handqvarn är inrättad, hvaråi brist på andra qvarnar största delen af mälden förrättas. Muhlbetet är skönt; men Kornas antal litet; de mjölkas deremot Sommartiden tre gånger om dagen. All skummad mjölk förtäres endast efter att i ugnen hafva blifvit ystad till gäsmjölk.[63]

– Mängden af Impedimenta har föranledt till hemmanens aflägsenhet från hvarandra uti ofanteliga skifteslag[64] och till nödvändigheten för oss att under mätningen ofta passera natten i back hyddor (Maja) eller under bar himmel vid en stockeld uppgjord såsom följande ritning prydligen utvisar:[65] [Teckningen visar på en antydd markyta] *{tvänne quarters*[66] *tjocka tallstockar (åtskiljda g*[eno]*m 2ne tunna färska klossar) ställda öfver hvarandra}* [till höger en linje som föreställer en] *fjädrande*[67] *björk* [böjd mot mitten av den övre stocken och där fäst vid den med] *färsk*[68] *björk spik som sammanhåller den öfra stocken, i bestämd ställning mot den nedra tills begge förbrunnit.* [Till höger om teckningen och förklaringarna pekar en vackert tecknad] *klammer* [mot orden:] *Noutio Walkee;*[69] [skrivna på varsin rad med större stil. Därefter fortsätter den löpande texten till vänster på ny rad med:] Då den utan vidare näring i 24. timmar g[eno]m sin jemna låga sprider jemn värme, och räknas liksom degbyttan och tobacks pipan för en bland *"Karjalan Ihmejtä"*!![70]

– Såsom ytterligare Specificattion å olika förhållanden här, får jag anmärka, att så när som å grytan och yxan, nästan alla deras förnödenheter upphemtas från deras egen jord och tillverkas af jordägarena sjelfva. Af Ren-horn göres här t:ex: Knif och pipskaften, mundstycken, spännen, Knappar och tumlare.[71] Af näfver: Stöflor,

63 gäsmjölk – jäsmjölk: surmjölk, filmjölk.
64 skifteslag – samfällighet av fastigheter som gemensamt äger ett jordområde.
65 I följande beskrivning står Mollins förklaringar till teckningen med kursiv stil. Text med rak stil inom hakparentes är mina försök att återge teckningen.
66 quarters – knappt 15 cm (en kvart = en fjärdedels aln).
67 fjädrande – böjlig.
68 färsk – här: nyavverkad.
69 Noutio Walkee – stockeld, bål; noutio pro nuotio.
70 Karjalan Ihmejtä – Karelens underverk.
71 tumlare – små bägare.

väskor, bälten ridsadlar, stigböglar, hindertyg,[72] rep, brennvi[n]s och mjölkflaskor, Skallmejor, Tabaksdosor, slidor, Korgar och mattor – alla mycket nätta och ändamålsenliga.

[–] Smultronen upphöra att växa redan tre mil söderut härifr. – äfven alla andra bärsorter, utom hjortron och hallon, äro mycket sällsynta här.

[–] Sina aflednas lik släpa de om sommarn till Kyrkan i somliga byar fr. 6. mils afstånd, på tvenne med vidjor sammanfogade färska stänger (*"purit"*). Då jag midsommaraftonen var på färden dit, upphunnos vi af en hustru, som äfven till Kyrkan förande sitt nyfödda barn för att döpas – uppmanade oss att rida i kapp med sig! På återfärden mötte jag en man, som bar sin sjuka fullväxta syster – i ett lakan mjukt och nätt inbäddad – fr. dess tjänste ställe å 1¼ mils afstånd,"Äitin luoksen kuolemaan".[73] – – –

Den tre dygns ledighet vi midsommarn helgen togo oss, fördelade de gästfria grannarne i Kyrkobyn både natt och dag emellan nöjen vid "Kokko valkeita",[74] namnsdagar, bondbröllop, och dans efter birfilare och sång. – Till stor fördel för denna afskilda ort, har år 1824 ½ mil fr. denna Sockens Kyrka ett järnbruk blifvit anlagdt i Pangakoski.[75] Det anses tillverka det finaste järn i Landet, ehuru ännu ej till stor mängd, samt innehas af en Befallningsman Stenius.[76] –

Sedan nu papperet är precist slut, har #

Du ju ingen raison att fordra fortsättning förr än en annan gång. Helsa alla Vänner och Bekanta fr. Din tillgifne Theodor Mollin

72 hindertyg – remtyg till sadeln som löper runt nedre delen av hästens bakdel och förhindrar att sadeln glider framåt.

73 Äitin luoksen kuolemaan – (hem) till mor för att dö.

74 Kokko valkeita – midsommareldar.

75 1824 […] Pangakoski – Järnbruket i Pankakoski uppges ha inlett verksamheten 1826.

76 Befallningsman Stenius – Kronolänsmannen Isak Stenius (1784–1848).